ЗМІСТ

Суб’єкти позовного провадження у цивільному процесі

Подивитись анотацію та купити на **jurkniga.ua**

Анотація

У науково-практичному посібнику (монографії) розкрито теоретичні основи цивільних процесуальних правовідносин, але головний акцент зроблено на суб'єктах позовного провадження. Основна відмінність цього видання від усіх інших полягає в тому, що в ньому підняті проблемні питання, які раніше не досліджувалися вченими, але знайшли свою регламентацію у Цивільному процесуальному кодексі України, що призвело до неоднозначного тлумачення суб'єктів позовного провадження у цивільному процесі. Тому в книзі зроблена спроба по-новому підійти до статусу кожного можливого учасника судового процесу, висловлені авторські науково-практичні висновки щодо виходу з тієї чи іншої правової ситуації та багато гіпотез з удосконалення законодавства. Зокрема, надано загальну класифікацію суб'єктів судового процесу і запропоновано відокремити осіб, які здійснюють правосуддя, та допоміжного персоналу суду, акцентована увага на необхідності виділення процедурних прав учасників справи, захисті прав невизначеного кола осіб, особливому статусі державних та приватних виконавців як учасників справи, спеціальному правовому статусі суб'єктів третейського або арбітражного розгляду у цивільному процесі, а також на статусі осіб, який не визначений у ЦПК України.

Істотна увага приділена проблемним питанням забезпечення захисту прав малолітніх, неповнолітніх осіб, захисту прав невизначеного кола осіб у цивільному судочинстві, а також особливості правового статусу особи, яка звернулася за забезпеченням позову або доказів до подання позову. Надано авторський аналіз правового статусу осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб, а також інших учасників судового процесу, зокрема, свідків, експерта, експерта в галузі права, спеціаліста, перекладача.

Це видання стане у нагоді практикуючим фахівцям, зокрема, суддям, адвокатам, нотаріусам, виконавцям та науковцям, викладачам, докторантам, аспірантам і студентам.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА,
ЕКОНОМІКИ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
ГО «ЦЕНТР ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФУРСИ»

СЕРІЯ «ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ДЛЯ ФАХІВЦІВ»
КНИГА ТРЕТЯ

СУБ'ЄКТИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Науково-практичний посібник

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України С. Я. Фурси

ПРАВОВА ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2027

УДК 347.92/.95(477)(02)
Ф95

Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського університету права
Національної академії наук України (протокол № 5 від 01.10.2026 р.)
Вченою радою Науково-дослідного інституту права, економіки
та адміністрування (протокол № 1 від 17.09.2026 р.)
Правлінням ГО «Центр правових досліджень Фурси»
(протокол № 10 від 27 серпня 2026 р.)

Рецензенти:
Андронов І.В. – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;
Діденко Л.В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики Міжнародного університету;
Мальський М.М. – доктор юридичних наук, адвокат, Керуючий партнер юридичної фірми «Arzinger», Почесний консул Австрійської Республіки в м. Львові.

Авторський колектив:
Фурса С.Я., Фурса Є.І. – Розділи I, II, III, IV, V, VI, VIII;
Бичкова С.С. – Розділ VII.

Фурса С.Я., Фурса Є.І., Бичкова С.С.
Ф95 Суб'єкти позовного провадження у цивільному процесі: науково-практичний посібник / Фурса С.Я., Фурса Є.І., Бичкова С.С.; за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України С.Я. Фурси. Київ: Алерта, 2027. 482 с. (Серія «Цивільний процес для фахівців». Книга 3.)

ISBN 978-617-8976-02-6

У науково-практичному посібнику (монографії) розкрито теоретичні основи цивільних процесуальних правовідносин, але головний акцент зроблено на суб'єктах позовного провадження. Основна відмінність цього видання від усіх інших полягає в тому, що в ньому підняті проблемні питання, які раніше не досліджувалися вченими, але знайшли свою регламентацію у Цивільному процесуальному кодексі України, що призвело до неоднозначного тлумачення суб'єктів позовного провадження у цивільному процесі. Тому в книзі зроблена спроба по-новому підійти до статусу кожного можливого учасника судового процесу, висловлені авторські науково-практичні висновки щодо виходу з тієї чи іншої правової ситуації та багато гіпотез з удосконалення законодавства. Зокрема, надано загальну класифікацію суб'єктів судового процесу і запропоновано відокремити осіб, які здійснюють правосуддя, та допоміжного персоналу суду, акцентована увага на необхідності виділення процедурних прав учасників справи, захисті прав невизначеного кола осіб, особливому статусі державних та приватних виконавців як учасників справи, спеціальному правовому статусі суб'єктів третейського або арбітражного розгляду у цивільному процесі, а також на статусі осіб, який не визначений у ЦПК України.

Істотна увага приділена проблемним питанням забезпечення захисту прав малолітніх, неповнолітніх осіб, захисту прав невизначеного кола осіб у цивільному судочинстві, а також особливості правового статусу особи, яка звернулася за забезпеченням позову або доказів до подання позову. Надано авторський аналіз правового статусу осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб, а також інших учасників судового процесу, зокрема, свідків, експерта, експерта в галузі права, спеціаліста, перекладача.

Це видання стане у нагоді практикуючим фахівцям, зокрема, суддям, адвокатам, нотаріусам, виконавцям та науковцям, викладачам, докторантам, аспірантам і студентам.

УДК 347.92/.95(477)(02)

© Авторський колектив, 2027
© Видавництво «Алерта», 2027

ISBN 978-617-8976-02-6

ЗМІСТ

СЛОВО ДО ФАХІВЦІВ 9
ПЕРЕДМОВА 10

РОЗДІЛ І.
ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ І ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

1.1. Загальні та характерні ознаки цивільних процесуальних правовідносин і їх відмінність від інших видів правовідносин 14
1.1.1. Багатоаспектність цивільних процесуальних правовідносин і їх зв'язок з матеріальними правовідносинами. Суб'єктивні та об'єктивні умови виникнення правовідносин 17
1.1.2. Специфічні риси цивільних процесуальних відносин 33
1.2. Загальний аналіз видів проваджень цивільного судочинства та їх суб'єктів 38
1.3. Класифікація суб'єктів цивільного судочинства 44

РОЗДІЛ ІІ.
ОСОБИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВОСУДДЯ, ТА ДОПОМІЖНИЙ ПЕРСОНАЛ СУДУ

2.1. Суд як обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин 53
2.1.1. Суд, суддя як особи, які здійснюють правосуддя у цивільних справах 61
2.2. Правовий статус присяжних 76
2.3. Помічник судді та секретар судового засідання 78
2.4. Судовий розпорядник 80

РОЗДІЛ ІІІ.
УЧАСНИКИ СПРАВИ

3.1. Поняття «учасник справи» і статус особи, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки 82
3.2. Права та обов'язки учасників справи 88

3.2.1. Загальні права та обов'язки учасників справи 89
3.2.2. Спеціальні права та обов'язки учасників справи 105
3.3. Правосуб'єктність у цивільному судочинстві 113
3.3.1. Цивільна процесуальна правоздатність учасників справи 116
3.3.2. Цивільна процесуальна дієздатність учасників справи . 126
3.4. Проблемні питання забезпечення захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному судочинстві 136
3.5. Особливості правового статусу державного чи приватного виконавця як учасника цивільної справи 143
3.6. Захист прав невизначеного кола осіб у цивільному судочинстві 147
3.7. Спеціальний правовий статус суб'єктів третейського або арбітражного розгляду у цивільному процесі 154
3.8. Особливості правового статусу особи, яка звернулася за забезпеченням позову або доказів до подання позову, та інших осіб, процесуальний статус яких ЦПК України не визначений 160
3.9. Особливості правового статусу іноземних осіб та осіб без громадянства у цивільному процесі 163

РОЗДІЛ IV.
СТОРОНИ ЯК ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

4.1. Поняття «сторони» та їх характерні ознаки 166
4.1.2. Правовий статус позивача у справі 172
4.1.3. Правовий статус відповідача у справі 175
4.1.4. Правовий статус держави як позивача або відповідача у цивільній справі 180
4.1.5. Процесуальні права та обов'язки сторін та їх види 187
4.1.6. Спеціальні права та обов'язки сторін 191
4.1.6.1. Системний аналіз спеціальних прав і обов'язків сторін 194
4.1.6.2. Відмова позивача від позову 197
4.1.6.3. Право позивача на зміну предмету або підстав позову 198
4.1.6.4. Право позивача на збільшення або зменшення розміру позовних вимог 201

4.1.6.5. Право відповідача на визнання позову 205
4.1.6.6. Право відповідача на невизнання позову (заперечення проти позову) та пред'явлення зустрічного позову 207
4.1.6.7. Особливості регламентації та реалізації спеціальних прав сторін, які передбачені у ст. 49 ЦПК України 210
4.1.6.8. Процедурні права сторін 212
4.1.6.9. Формування позивачем позовних вимог з урахуванням принципу верховенства права 220
4.2. Процесуальна співучасть та її види 230
4.3. Поняття належних та неналежних сторін. Заміна неналежного відповідача 240
4.3.1. Поняття належних та неналежних сторін 240
4.3.2. Порядок заміни неналежного відповідача та її наслідки 243
4.4. Процесуальне правонаступництво 247
4.4.1 Поняття процесуального правонаступництва та його підстави 247
4.4.2. Порядок вступу у процес правонаступника 250
4.4.3. Відмінність процесуального правонаступництва від заміни неналежного відповідача 255

РОЗДІЛ V.
ТРЕТІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

5.1. Поняття «треті особи», їх види 257
5.2. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору 258
5.2.1. Зміст поняття «третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору» 258
5.2.2. Порядок вступу у процес третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору між сторонами . 261
5.2.3. Процесуальні права та обов'язки третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору 264
5.2.4. Випадки вступу у процес третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, з урахуванням стадій цивільного судочинства та правонаступництво 265

5.3. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору ... 268
5.3.1. Матеріальні передумови вступу у справу третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору ... 268
5.3.2. Порядок вступу у справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору ... 274
5.3.3. Права та обов'язки третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору ... 282

РОЗДІЛ VI.
ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

6.1. Значення та підстави виникнення представництва у цивільному процесі України ... 287
6.2. Цивільне процесуальне представництво, його поняття та ознаки ... 294
6.3. Види представницьких відносин у цивільному процесі ... 298
6.3.1. Загальні положення ... 298
6.3.1.1. Представництво за законом ... 300
6.3.1.2. Договірне представництво ... 303
6.3.1.3. Статутне представництво ... 305
6.3.1.4. Змішане або субпредставництво ... 306
6.3.1.5. Особливості представництва інтересів особи замість неї та разом з нею ... 307
6.4. Суб'єкти цивільного процесуального представництва ... 311
6.4.1. Загальні передумови кваліфікації суб'єктів цивільного процесуального представництва ... 311
6.4.2. Адвокат як представник у цивільному судочинстві ... 316
6.4.3. Уповноважений представник юридичної особи ... 318
6.5. Документи, що підтверджують повноваження представників ... 320
6.5.1. Загальні положення ... 320
6.5.2. Аналіз документів, що підтверджують повноваження адвоката у цивільному судочинстві крізь призму судової практики ... 333
6.6. Межі повноважень представника і відповідальність за його дії ... 339

РОЗДІЛ VII.
ОРГАНИ ТА ОСОБИ, ЯКИМ ЗАКОНОМ НАДАНО ПРАВО ЗВЕРТАТИСЯ ДО СУДУ В ІНТЕРЕСАХ ІНШИХ ОСІБ

7.1. Загальні засади участі в цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб 344
7.2. Особливості участі в судовому процесі окремих органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб 351
7.2.1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини 351
7.2.2. Прокурор 354
7.2.3. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування 364
7.2.4. Визначені законом фізичні та юридичні особи 372
7.2.5. Національне агентство з питань запобігання корупції ... 376

РОЗДІЛ VIII.
ІНШІ УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

8.1. Правовий статус свідка і його показання у цивільному судочинстві 382
8.1.1. Загальноправовий статус свідка 382
8.1.2. Процесуальний статус свідка і залучення його до участі в судовому процесі 385
8.1.3. Процесуальний статус свідка як учасника судового процесу 392
8.1.3.1. Особи, які не підлягають допиту як свідки 396
8.1.3.2. Особи, які мають право відмовитися від давання показань 398
8.1.4. Процесуальний порядок допиту свідка 399
8.1.5. Допит малолітніх і неповнолітніх свідків 409
8.1.6. Дослідження показань свідків 412
8.1.6.1. Оголошення протоколу допиту свідка у порядку окремого доручення 413
8.1.6.2. Відтворення технічного запису показань свідка 414
8.2. Правовий статус експерта як учасника судового провадження 415
8.2.1. Загальні положення 415

8.2.2. Нормативне регулювання організації та діяльності судових експертів 423
8.2.3. Понятійний апарат 425
8.2.4. Залучення експерта до участі в судовому процесі 430
8.2.5. Динаміка використання різних наслідків виявлених недоліків у висновку експерта 436
8.2.6. Правовий статус експерта 440
8.2.7. Ухвала про призначення експертизи 442
8.2.8. Ухилення від участі в експертизі і оцінка такої поведінки 447
8.2.9. Дослідження висновку експерта і його оцінка 449
8.3. Експерт у галузі права 453
8.3.1. Загальні положення 453
8.3.2. Дослідження висновку експерта з питань права та його оцінка судом 464
8.4. Правовий статус спеціаліста та особливості його участі у справах позовного провадження 470
8.5. Правовий статус перекладача (сурдоперекладача) 474

Наукове видання

Серія «Цивільний процес для фахівців»
Книга третя

СУБ'ЄКТИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Науково-практичний посібник

За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України С. Я. Фурси

Відповідальний за випуск	О. В. Діордійчук
Комп'ютерна верстка	Д. М. Алексєєв
Обкладинка	Д. М. Алексєєв

Підписано до друку 20.10.2026 р. Формат 60 x 84 $^{1}/_{16}$.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 28,02.

Видавництво «Алерта»
04210, м. Київ, а/с 112.
Тел.: (099) 607-97-62.
E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.

ЮРКНИГА
від теорії до практики

Перейти на сайт →